

קונסטאנקוולטור

סעקציע צוויי:

פֿריץ און פֿרויעס

מרים שמולעוויטש-האָפּמאַן (ניו-יאָרק)
ספעציעל פֿאַרן „פֿאָרווערטס“

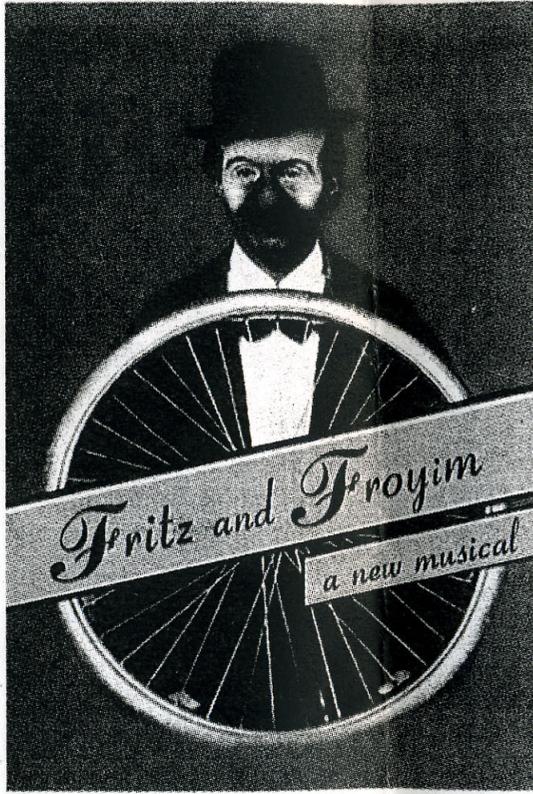
געלאַכט מיט גרינע ווערעם, מיט יאָשטשער-קעס, מיט טרערן אין די אויגן האָט מען געוויינט און געלאַכט. אַפֿילו שלום-עליכם פֿלעגט זאָגן:

– „ווען איך לאַך נישט, וואָלט איך געמוזט וויינען.“

האַט זיך אַזוי געמאַכט, אַז דעם פֿאַר-אַנגענעם סעמעסטער האָב איך געגעבן אַ קורס אויף ענגליש אין קאָלומביע-אוני-ווערסיטעט, וואָס האָט געהייסן „קאַטע-גאַריעס פֿון ייִדישן הומאָר“ (Not Jewish Humor/Yiddish Humor). און צווישן די מאַטעריאַלן, וואָס איך האָב אָנגעזאַמלט, האָב איך אויך געברענגט דעם „גאַלגן-הומאָר“ (gallows humor). צווישן די שריפֿטן, וואָס זיינען מיר צו האַנט געקו-מען איז געווען אַן אַפהאַנדלונג, וואָס האָט געהייסן „הומאָר אינעם חורבן“ (Humor in the Holocaust). געשריבן, בעסער געזאַגט, געזאַמלט פֿון ד״ר דזשאַן מאָרעאַל און צווישן זיין געזאַמלטן מאַטעריאַל פֿון חורבן-וויצן געפֿינט זיך טאַקע אַן ענלעכע ווערסיע פֿון זעלבן וויץ:

– ווי דער דייטשער פֿראַנט האָט גענומען אָפּטרעטן, דעזערטירן און אַנט-לויפֿן, האָט זיך היטלער געוואָנדן צו זיין אַסטראַלאַג:

– „זאָ מיה, וועל איך פֿאַרשפּילן די מלחמה?“ האָט היטלער געוואָלט וויסן.

טאַג, וואָס ער לעבט, אַז לעבן מיינט צו זיין אַ ייד און ווי די יידן האָבן ליב ס'לעבן. און אַז זיין אַ ייד איז לאַווידווקאַ שאַקלען זיך איבער דער גמרא אָדער אָפּהיטן אלע דינים, צו זיין אַ ייד איז אַהבַת-ישראל, צו זיין אַ ייד איז באַווונדערן גאַטס וועלט און צו פֿרייען זיך מיט יעדן טראַפּ גליק. „פֿריץ און פֿרויעס“ דערמאַנט מיך אַ ביסל אין בערטאַלד ברעכט און קורט ווילס מוזיקאַלישע סאַטירעס, וועלכע האָבן אַזוי אויסגענומען אין דייטשלאַנד

שטעטלעך פֿון דייטשלאַנד. דאָ רעדט זיך שוין וועגן אַ יאָר פֿינף נאָך דער מלחמה. פֿאַרשטייט זיך, אַז פֿרויעס לערנט פֿריצן, וואָס צו זאָגן, ווי אָפּצווענטפֿערן די שטאַט-באַאַמטע, די פּסיכיאַטערס, די פֿריינד און באַקאַנטע. פֿרויעס איז אַ כּסדרדיקע אַנ-וועזנהייט, וווּ נאָר ער גייט און שטייט. ביז ער באַשליסט אויסצוזאָגן זיין פּסיכיאַטע, וואָס ס'דאַקוטשעט אים, און דאָ שווימט אויף דער אמת ווי בויםל אויפֿן וואַסער. זיינע קאַשמאַרן האָבן זיך אָנגעהויבן ווען ער איז געשטאַנען ביי דער אָפּענער גרוב, וווּ מען האָט געשאַסן נאַקעטע מאַמעס, מיט עופֿעלעך ביי דער ברוסט, זקנים, מענער און פֿרויען, דער עיקר – פֿרויעס, וועלכער האָט זיך געוויצלט ביזן לעצטן אַטעמזוג, נישט פֿאַרלוירן זיין צלם-אַלקים; בעת פֿריץ האָט אַ געשריי געטאַן:

– „שיסן! שיסן! שיסן!“ און ער האָט געשאַסן, אַריינגעשאַסן אין אַט די אַלע אומגליקלעכע גופֿים. די פּסיכיאַטערס באַ-שליסן אים צו היילן מיט עלעקטרישע שטראַמען אין מוח און אויסוואַרצלען פֿון אים איין מאָל פֿאַר אַלע דעם דיבוק. איז פֿרויעס דיבוק אַרויס? איז ער צוריק-געקומען? דאָס מוזט איר שוין אליין גיין זען די פּיעסע. איך בין געזעסן שטאַרק איבערגענומען, צו מאָל זיינען מיר גע-שטאַנען טרערן אין די אויגן. צוליב מנין מאַן מענדלען, וועלכער האָט אָנגעוויירן זיינע טאַטע-מאַמע, צוויי שוועסטער און זיין ברודערל בנימעלע, אויף אַ שוידערלעכען, שרעקלעכען אָפּן.